

SİVAS'TA TÜRKÜLÜ HALK OYUNLARI*

Dr. Doğan KAYA

Türkölü halaylar, genellikle herhangi bir çalgı olmadan bir yandan söylenen ve bir yanda da oynanan halaylardır. Ancak günümüzde çalgı temin edilmişse çalgı ile de oynanabilmektedir. Bunların sayısı tahminimize göre 1000'den fazladır. 1285 köye sahip olan Sivas'ta o kadar çok türköl ve oyun vardır ki bunların üzerinde her ilçede ayrı ayrı derlenme yapmak gerekmektedir. Çalışmada görüntü tespiti ve ezgilerin notaya alınması kesinlikle ihmal edilmemelidir. Şunu esefle söyleyelim ki her geçen gün bu oyunlar artık terk edilmekte, bilenler de birer birer vefat etmektedirler. Biz burada türkölü oyunların sadece 113'üne yer vereceğiz.

Türkölü halaylar, gruplar halinde oynanır. Oyuncular iki grup oluşturur. Ya karşı karşıya dururlar ya da baştan yarıya kadar olanlar bir grup, yarıdan sonrası ise diğeri bir grup olur. İlk grup türköl metninin bir dizesini okur, diğeri grup tekrarlar. Bir yandan da ezginin yapısına göre figürler oluşturularak el ve kollar hareket ettirilir. Çoğu iki bölümdür. Önce yavaş bölüm oynanır, sonra hızlı bölüme geçilir.

Türkölü oyunlar daha ziyade halay kültürünün olduğu olan yerlerde icra edilen bir gelenektir. Türköl metinleri akıcı, kolay ezberlemesi kolay metinlerden oluşur. Zurna, davul ve saz, imkânının olmadığı ortamlarda insanların oyun ihtiyacını türköl söyleyerek yerine getirdiği kanaatini taşıyoruz. Son 50-60 yıl içerisinde çalgı imkânının artması, elektronik cihazların sağladığı kolaylıklar dolayısıyla "deme-döndürme" icrası oldukça gerilemiş, hatta yok olmaya yüz tutmuştur.

Bu bakımdan bugün çalgı eşliğinde oynanan Sivas Halayı, Madımak, Sarıkız, Süpürgesi Yoncadan, Tamzara, Temür Ağa gibi oyunların da içlerinde metinler bulunmaktadır. Ancak bu oyunlar kısmen üzerinde çalıştığımız konunun dışında olduğu için oyunların üzerinde durulmamıştır.

Sivas'ta türköl söyleyerek oynanan oyunlarda söylenen türköl, Sivas'ta "alıp söyleme" veya "alıp verme" terimi ile karşılanır. Bu terim Anadolu'nun muhtelif yerlerinde "deme-çevirme" (Van, Erzurum, Kars), "deme-döndürme" (Bitlis-Ahlat)¹, "Canimen" (Ankara -Kalecik, Alevi köyleri)² sözleri ile de karşılanır.

"Alıp söylemeli" oyunlar oynanırken iki grup oluşturulur. Birinci grup türkölün ezgisi olarak ilk dizesini söyleyerek okumaya başlar. Karşı grup türkölün ilk dizesinin sonundan başlayarak daha karşı grubun sözleri bitmeden dizeyi tekrar nağmelendirir. İlk grup bilerek dizeleri terennüm ederken son hecelerini bilerek uzatır.

Kutay Öztürk'ün 2019 yılında hazırladığı yüksek lisans tezinde Şarkışla'da alıp-söyleme geleneği ile ilgili tespitlerini şöyle ifade eder:

"Halayı idare eden kadın, yörenin türkölünü ezgi ve söz olarak iyi bilenlerden biri olur. Bu arada, çalgı olmadığından dolayı bazen def ile bazen de bakır tepsilerle ritim tutularak halay çekenlere destek verenler bulunur. Ritim tutanlar aynı zamanda halayın

* 25 Ekim 2021'de Sivas Cumhuriyet Üniversitesi tarafından düzenlenen "Sivas Halk Dansları (Oyunları) Çalıştayı"nda sunulmuştur.

¹ Melih Duygulu, *Türk Halk Müziği Sözlüğü*, Pan Yayıncılık, İstanbul, 2014, s. 138.

² Hüseyin Koçak, *Türk Halk Müziği Terminolojisi*, İzmir, 2003 (Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel Bilimler Anabilim Dalı Basılmamış Yüksek Lisans Tezi).

sözlerine de eşlik ederler. Halayın diğer bireyleri, halayda söylenen türkülerin sözlerini bilmeseler bile kulakları hep halay başında olur. Halay başı bir mısra veya bir beyit söyler, halayın diğer bireyleri aynı sözleri halay başının ağzından alarak tekrar ederler. Burada hem halay başı hem de halaydakiler türkü söylemedikleri bölümlerde dinlenmiş olurlar. Böylece halay çekerken türkü söylemeyi kolay hale getirmiş olurlardı. Burada ya halay başı söyler ya da halayın (10 kişilik bir ekip ve git gide artabilir) yarısı söyler bir beyiti, söyleyen taraf durur karşı taraf aynı beyiti tekrar eder ve böyle sürer.”³

Bu çalışmada Sivas’ın köylerinde icra edilen toplam 113 türkü incelenmiş olup adları şöyledir:

Ağ Keçi Geliyor,
 Ağam Gel Paşam Gel,
 Ağca Dudum Yâr Yâr,
 Ah Kekül Kara Kekül,
 Alıç Uzanır Gider,
 Allı Guguk Durnalar,
 Aman Gül Yâr Aman,
 Araz Araz Han Araz,
 Arpalar Orak Oldu,
 Askerler Talim İder,
 Bas Bir Yana Bir yana,
 Bico,
 Bir Dal Bir Dala Değmiş,
 Bu Derenin Uzununu,
 Çay Aşağı,
 Çemberim,
 Çit Minderin Göbeği,
 Çoban Halayı,
 Çoban,
 Dam Üstünde Çul serer,
 Darala Güzel Oyna,
 Derede Gürgen Meşe,
 Derili,
 Di Leyli Leyla,
 Dilaylam Güzeller,
 Dudum Dudum Duduç Yâr,
 Dürdanem,
 Eğil Kavağım Eğil,
 Ellik,
 Erzurum Ovaları Deloy Kurban,
 Erzurum Ovaları,
 Ev süpürür inceden,
 Evlüğe Gide Gide,
 Giderim Böylesine,
 Gülizar,

³ Öztürk, Kutay, *Şarkışla Yöresi Kadın Ağzı Türkü Yakma ve Söyleme Gelenekleri*, Ankara, 2019, (Başkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müzik ve Sahne Sanatları Anabilim Dalı Basılmamış Yüksek Lisans Tezi).

Gülüm Gülüm,
 Gülüm Yâr,
 Güzeller,
 Halıyım Yâr Halaylım,
 Hamamın İçinde Nar Yenilir mi,
 Haşerisin Haşeri,
 Hele de Meryem'im,
 Her Baçada Bir Çardak,
 Hey Güzeller Güzeller,
 Hey Lazlara Lazlara,
 Hop Şinanay Ney,
 Horon,
 Irmağı Yel Alıyor,
 İki Lüleli Yâr,
 İleyenin Kalayı,
 İlvanlım,
 İnce Elek Daldadır,
 Kalburda Dut Kurusu,
 Kaldır Kırat Dört Ayağın Nalliyim,
 Kandili,
 Kar Yağar Bardan Bardan,
 Kara Tavuk Kaçıyor,
 Karamuk Dalın Eğmiş,
 Kavak Uzanır Gider,
 Kavaktaki Kargalar,
 Kayalar Gölgelendi,
 Kayaların Yılanı,
 Kaymakamın Kızları,
 Kaynana,
 Kaynatamın sakalı,
 Kayseri'den Uçan Kuşlar,
 Kekliği Bıçakladım,
 Kelkit'in Yolu,
 Kemer Ağır Kalkmıyor,
 Kemerim,
 Kız Ağca Kılığa Bak,
 Kız Ağca,
 Kız Mavilim Mavilim,
 Kilitli Kapının Dilber Gelini,
 Kiremit Bacaları ,
 Koçları Vurdum Dereye,
 Kolundaki Göğ Boncuk,
 Kuşburnular Oldu mu,
 Kuşburnunun Alından,
 Kuşburnuyu Budarlar,
 Lalililam,
 Lirilli,

Loy Loy Kavak Uzanır Gider,
 Mamaley,
 Mavili,
 Merdiven Badal Badal,
 Nenni Nenni,
 Oy Gelin Gelin,
 Öte geçe geçeyim,
 Pınar Ayağına Kazlar mı Geldi,
 Portakal Dilim Dilim,
 Sallan Gel,
 Sallan Yâr,
 Sandığım,
 Seherin Mezerliği,
 Sin sin ,
 Su Gelir Ağ Taşlardan,
 Şu Dere Pullu Dere,
 Tastı Attım Tarlaya,
 Taşa Çaldım Yoğurdu,
 Taşa Çaldım Yoğurdu,
 Ters Hoplatma,
 Testi Koydum Pınara,
 Tren Geliyor Tren,
 Turnalar,
 Tuy Aman,
 Uy Amman Yâr Amman,
 Uy Uy Dudum,
 Ülkerler Teraziler,
 Yâr Yâr,
 Yârin Elinde Kaval,
 Yaylalar,
 Yüksek Minareden Attım Ben Bir Taş

Sivas'ta *alıp söyleme / alıp verme* türküleri yapı olarak farklılıklar göstermektedir. Bunlarda birim olarak beyit, dördlük, beşlik olarak karşımıza çıkmaktadır.

I. Beyitler üzerine kurulu türküler

11 heceli beyitler halinde söylenen türküler. Her dizede, deme döndürme yapılı.

Kilitli Kapının Dilber Gelini:

Pınar Ayağına Kazlar mı Geldi:

Kaldır Kırat Dört Ayağın Nallayım: 11 heceli beyitler halinde. Dizelerin döndürmesinde kafiyeden önce kullanılan sözlerde değişiklik yapılı.

*“Kaldır kırat dört ayağın nallayım / Canım kırat dört ayağın nallayım
 Nallayım da yâre haber yollayım/ Nallayım da dosta karşı yollayım*

*Kıratın ayağı sin sin siniler / Doratın ayağı sin sin siniler
 Ayağına değen taşlar iniler / Tırnağına değen taşlar iniler”*

II. Birimi dörtlük olan türküler

A. 7 heceli manilerden oluşan türküler

Arpalar Orak Oldu,
 ay Aşağı,
 emberim,
 Evlğe Gide Gide,
 Hey Lazlara Lazlara,
 Horon,
 Kalburda Dut Kurusu,
 Karamuk Dalın Eğmiş,
 Kayalar Gölgelendi,
 Kaymakamın Kızları,
 Kolundaki Göğ Boncuk,
 Merdiven Badal Badal,
 Öte geçe geçeyim,
 Portakal Dilim Dilim,
 Sandığım,
 şu Dere Pullu Dere,
 Ters Hoplatma,
 Tren Geliyor Tren,
 lkerler Teraziler,

1. Birimi mani olup her dizenin **başına** nida getirilerek söylenen türküler

Hop şinanay Ney: Her dizenin başında: “Hop şinanay Ney” denilir. Diğerleri de şoyledir:

Giderim Böylesine: “uy amman yr amman”

Kavak Uzanır Gider: “loy loy”

Kavaktaki Kargalar: “amman”, dizenin tekrarında / döndürülmesinde

“Canım”

Kız Ağca Kılığa Bak: “kız ağca”, o dizenin tekrarında / döndürülmesinde “Ah canım”

Lalililam: “lalililam”

Loy Loy Kavak Uzanır Gider: “loy loy loy loy”

Sin sin: “nay da kızım ninay da”

Uy Amman Yr Amman: “uy amman yr amman”

Uy Uy Dudum: “uy uy dudum”

Yr Yr: “yr yr”

2. Birimi mani olup her dizenin **başına** ve **sonuna** nida getirilerek söylenen türküler

Ağam Gel Paşam Gel: Her dizenin başında; “Ağam gel paşam gel”, sonunda: “da di gel gel”

Kız Ağca: Her dizenin başında; “Kız ağca” dizenin sonunda; “ah canım of”.

3. Birimi mani olup her dizenin **sonuna** nida getirilerek söylenen türküler

Aliç Uzanır Gider:	Her dizenin sonunda <i>"nazlı yâr nazlı yâr"</i>
Aman Gül Yâr Aman:	<i>"aman gül yârim aman"</i>
Çit Minderin Göbeği:	<i>"dileyli Leyla dileyli can"</i>
Çoban:	<i>"leylim çoban canım çoban"</i>
Darala Güzel Oyna:	<i>"hopla kuzum nay nay darala güzel oyna"</i>
Derede Gürgen Meşe:	<i>"ha gülüm oğlan"</i>
Di Leyli Leyla:	<i>"dileyli leyla dileyli can"</i>
Dilaylam Güzeller:	<i>"dilaylam güzeller"</i>
Dudum Dudum Duduç Yâr:	<i>"dudum dudum duduç yar"</i>
Erzurum Ovaları Deloy Kurban:	<i>"delloy kurban delloy can"</i>
Gülüm Gülüm:	<i>"gülüm gülüm"</i>
Gülüm Yâr:	<i>"gülüm yâr"</i>
Hey Güzeller Güzeller:	<i>"güzeller"</i>
İlvanlım:	<i>"ilvanlım ilvanlım"</i>
Kar Yağar Bardan Bardan:	<i>"kızlar"</i>
Kekliği Bıçakladım:	<i>"karanfilli yâr nazlı yâr"</i>
Kız Mavilim Mavilim:	<i>"kız mavilim mavilim"</i>
Kiremit Bacaları:	<i>"canım"</i>
Kuşburnunun Alından:	<i>"gülüm gülüm"</i>
Lirilli:	<i>"lirilli"</i>
Mamaley:	<i>"mamaley"</i>
Nenni Nenni:	<i>"nenni nenni"</i>
Sallan Gel:	<i>"sallan yâr sallan yâr"</i>
Sallan Yâr:	<i>"sallan yâr yâr sallan yâr"</i>
Tastı Attım Tarlaya:	<i>"uy amman yâr amman"</i>
Taşa Çaldım Yoğurdu:	<i>"gelin ağzını yiyim eller gözünü yiyim"</i>
Tuy Aman:	<i>"tuy aman"</i>
Yaylalar:	<i>"yaylalar yaylalar"</i>

4. Birimi mani olup 2. ve 4. dizelerden sonra nida getirilerek söylenen türküler

Oy Gelin Gelin:	<i>"oy gelin gelin evde mi yârim"</i>
-----------------	---------------------------------------

5. Birimi mani olup her dizenin **sonuna** nida getirilen, tekrarında ise nida sözünde **değişiklik** yapılan türküler

Dürdanem: Her dizenin sonunda *"dür danem"*, tekrarında; *"bir danem"*

Haşerisin Haşeri: Her dizenin sonunda *"haşerisin haşeri"*, tekrarında; *"seni domuzun kızı"*

6. Birimi mani olup her dizenin **sonuna** nida getirilen, **Mani sonunda** iki dizelik nakarat söylenen türküler

Güzeller: Her dizenin sonunda *"güzeller"*, Mani sonunda; *"Hey güzeller güzeller güzeller / Güülü daldan güzeller güzeller"*

7. Birimi mani olup her **dizenin sonunda iki dizeli nakarat** söylenen türküler

Kandili:	<i>"Kandili yar kandili / Salla çavuş mendili"</i>
Kuşburnuyu Budarlar:	<i>"De dön dön dön beriye / Dolan da gel pencereye"</i>
Allı Guguk Durnalar:	<i>"Allı guguk turnalar / Telli guguk turnalar"</i>
Araz Araz Han Araz:	<i>"De çubuk da sensin el benim / Ağam da sensin el benim"</i>
Bas Bir Yana Bir yana:	<i>"Bas bir yana bir yana / Dön o yana bu yana"</i>
Derili:	<i>"Derilli hop derili / Hopla kuzum derili"</i>
Erzurum Ovaları:	<i>"Seksen örük doksan örük / Ör bir yana bir yana"</i>
Ev süpürür inceden:	<i>"Esmer nenni neni / Yâr yosmam yandım amanım"</i>
Halayım Yâr Halayım:	<i>"Halayım yar halayım / Maşrapası kalayım"</i>
İleyenin Kalayı:	<i>"Hop lidaylar lidaylar lidaylar / Liday liday lidaylar"</i>
Kemerim:	<i>"Kız kemerim kemerim / Aynalıdır kemerim"</i>

8. Her **dizenin sonunda** nida sözü, **mani sonunda üç dizelik** nakarat olan türküler.

Gülizar: Her dizenin sonunda "Gülizar". Mani sonunda; "Ey Gülizar Gülizar Gülizar / Perçeminden bir tel ver Gülizar / O da olsun bergüzar Gülizar"

9. Birimi mani olup her **ikinci dizelerden sonra** beş dizelik nakarat olan türküler

Hah Ha Ha Ha Un Ele: İkinci dizelerden sonra beş dizelik nakarat *"Hah ha ha ha un ele / Hah ha ha ha dön ele ha / Hah ha ha ha güzele/ Hah ha ha ha yavruya / Hah ha ha ha fidana ah"*

10. Her maninin sonunda iki dize getirilerek söylenen türküler

Kayaların Yılanı: *"Güle naz bülbüle naz / Kalem al derdimi yaz"*
 Kaynana: *"Hey kaynana kaynana / Eridim yana yana"*
 Kayseri'den Uçan Kuşlar: *"Oyna canım döne döne / Ben kul oldum yana yana"*

11. Her maninin sonunda üç dize getirilerek söylenen türküler

Hele de Meryem'im: *"Hele de hele Meryem'im / Uzun boya hayranım / Çatık kaşa kurbanım"*

Koçları Vurdum Dereye: *"Urum kızları var vara ha / Yangın düştü şalvara ha / O benekli şalvara ha"*

12. Her maninin sonuna dört dize getirilerek söylenen türküler

Kuşburnular Oldu mu: *"Nay nay nay da nay / Nay da güzel nay da nay / Nay nay nay da nay / Nay da canım nay da nay"*

Su Gelir Ağ Taşlardan: *"Ağam da yâr nenni de nenni / Yatsam yârin dizine / Uysam yârin dizine / Der m'ola nenni de nenni"*

13. 1. ve 3. dizenin sonu ile 2. ve 4. dizenin sonuna farklı nidalar getirilerek söylenen türküler

Ağca Dudum Yâr Yâr: 1. ve 3. dizenin sonuna *"ağca dudum vay vay"*, 2. ve 4. dizenin sonuna *"ince gülüm yâr yâr"*

Dam Üstünde Çul serer: 1. ve 3. dizenin sonuna *"Loylu da yâr leyli de yâr loy loy loy"*, 2. ve 4. dizenin sonuna *"Haleylim nenni de gınalım nenni de / Belalım nenni de nenni"*

Bu Derenin Uzunlu: 1. ve 3. dizenin sonuna *"çingılı mingili çay gelir"*, 2. ve 4. dizenin sonuna *"öyle de bildim yâr gelir"*

Kara Tavuk Kaçıyor: 1. ve 3. dizenin sonuna “oy kara biberim”, 2. ve 4. dizenin sonuna “vay kara biberim”

14. Her maninin sonunda nakarat olarak yine bir mani getirilerek söylenen türküler
*Ah Kekül Kara Kekül,
 Bico,
 Ellik,
 Kaynatamın sakalı,
 Taşa Çaldım Yoğurdu,
 Turnalar.*

15. Dizenin tekrarında kafiyeli sözler hariç diğer sözlerinde değişiklik yapılır.

Askerler Talim İder:

I. Grup

“Askerler talim eder
 Başçavuş önden gider
 Asker alman yârimi
 Size intizar eder

II. Grup

Uşaklar oyun oynar
 Yazıcı önden gider
 Çöle salman oğlanı
 Vallaha karış eder”

Eğil Kavağım Eğil:

“Eğil kavağım eğil
 Kavağın dibi çenil
 Evlenmedik oğlana
 Ne meyil ver ne sevil

Eğil söğüdüüm eğil
 Dört yanı dolu çenil
 Sınanmadık yiğide
 Âşık olmalı değil”

Her Baçada Bir Çardak:

“Her bacada bir çardak
 Yâri kime çağırdak
 Biz çağırsak ayıptır
 Hizmetkâra çağırdak

Bacalar dolu çardak
 Dostu kime söyledek
 Bize göre günahdır
 Azaplara söyledek”

Irmağı Yel Alıyor:

“Irmağı yel alıyor
 Yeli bülbül alıyor
 Ben durmam elinizden
 Beni bir yâr alıyor

Deryayı yel alıyor
 Yeli kuşlar alıyor
 Giderim köyünüzden
 Şöyle bir dost alıyor”

İki Lüleli Yâr:

“İki lüleli pınar
 Her gelen ona konar
 Bugün yâri görmedim
 Yüreğim ona yanar

Çifte lüleli pınar
 Güzeller ona konar
 Yâri görmedim bugün
 İçerim ona yanar”

İnce Elek Daldadır:

“İnce elek daldadır
 Ana gözüm yoldadır
 Verdiler aldım amma
 Yine gözüm ondadır

Yoğun elek daldadır
 Sevdalarım yârdedir
 İstedim aldım amma
 Sevdalarım yârdedir”

Kemer Ağır Kalkmıyor:

“Kemer ağır kalkmıyor
 Yâr yüzüme bakmıyor

Altun ağır kalkmıyor
 Hiç bu yana dönmüyor

Dün gelmiş bugün gider Gelmiş de geri gider
Hiç Allah'tan korkmuyor Ellerden utanmıyor”

Seherin Mezerliği:

“Seherin mezerliği Tokat'ın mezerliği
Al giymiş üzerliği Yanında yağmurluğu
Padişah oğlunda yok Mülayim oğlunda yok
Yârimin güzelliği Oğlanın yosmalığı”

Testi Koydum Pınara:

“Testi koydum pınara İbrık koydum pınara
Getir bakın dolmuş mu Varın bakın dolmuş mu
Yâre yüzük yaptırdım Kolbağları yaptırdım
Parmağına olmuş mu Kollarına olmuş mu”

Bir Dal Bir Dala Değmiş: Mani sonunda; “Lidalı yâr lidalı / Yâr lidalı lidalı / Üç ay oldu gideli. / Üç yıl oldu gideli” denilir.

Bir dal bir dala değmiş Dallar dallara değmiş
Meşeler boynun eğmiş Ağaçlar boynun eğmiş
Ver yârim mendilini Del'oğlan yağlığını
Yârin elleri değmiş Kokusu burada kalmış

Mavili: Dizelerin sonuna “kız mavili mavili” denilir.

“Ay doğdu batmadı mı Doğdu da batmadı
Acep yâr yatmadı mı Nazlı yâr yatmadı mı
Seni yaradan Allah Seni yaradan Mevlâ'm
Beni yaratmadı mı Beni yaratmadı mı

Yârin Elinde Kaval: Dizelerin sonunda; Hey “Ne var ne var / Yâr ne var ne var / Ekini bastı davar” denilir.

“Yârin elinde kaval Elinde sarı kaval
Önünde sürü davar Yârin önünde davar
Yârim koyun susamış Oğlan davar susamış
İn de derede suvar Götür ırmakta suvar”

II. Birimi dörtlük olan türküler

A. 8 heceli manilerden oluşan türküler

Kelkit Yolu: 3+2 dizeli yedekli türkü. 4. ve 5. dizelerde “Aşalım dağlar aşalım / Hanım bayramlaşalım”

B. 11 Heceli türküler:

1. 11 heceli, 2 veya 3 dizelik. Olan türküler.

Ağ Keçi Geliyor: Dizelerin ikinci durağının başına “Yâr yâr” getirilir ve tekrarlanır.

“Ağ keçi geliyor oğlağın ister
Yâr yâr oğlağın ister
Kadir Mevlâ'm bana bir oğlan göster
Yâr yâr bir oğlan göster”

2. 11 heceli 3+2 dizeli yedekli türkü.

Çoban Halayı:

Çoban da oturmuş taşın üstüne
Saçını taramış kaşın üstüne

*Aman çoban emmi bunun aslı ne
 Çobanım çobanım bitli çobanım
 Arkası soyak soyak itli çobanım*
 Hamamın İçinde Nar Yenilir mi:
*"Hamamın içinde nar yenilir mi
 Her olur olmaza yar denilir mi
 Koynuna girmeden sır denilir mi
 Olur mu olur mu böyle olur mu
 Emmim kızı Meryem benim olur mu"*

C. 11 heceli koşma tipinde türküler:
Yüksek Minareden Attım Ben Bir Taş:

Sivas'ta türkölü halk oyunlarında söylenen nidalar anlamlı ya da anlamsız sözlerden oluşur. Nidalar oyunun ritmine zenginlik, ahenk ve akıcılık kazandırır. Sözler ile müzik arasında son derece uyum vardır. Elimizdeki türkülerde oyunun icrası sırasında söylenen nidaların başlıcası şunlardır:

*ağam da yâr nenni de nenni
 ağam gel paşam gel ,
 ağca dudum vay vay
 ah canım of .
 allı guguk turnalar / telli guguk turnalar
 aman gül yârim aman
 bas bir yana bir yana / dön o yana bu yana
 bir danem
 canım
 çingili mıngılı çay gelir
 da di gel gel
 de çubuk da sensin el benim / ağam da sensin el benim
 de dön dön dön beriye / dolan da gel pencereye
 delloy kurban delloy can
 derilli hop derili / hopla kuzum derili
 dilaylam güzeller
 dileyli leyla dileyli can
 dileyli leyla dileyli can
 dudum dudum duduç yar
 dür danem
 esmer nenni neni / yâr yosmam yandım amanın
 gelin ağzını yiyim eller gözünü yiyim
 güle naz bülbüle naz / kalem al derdimi yaz
 gülizar
 gülüm gülüm
 gülüm yâr
 güzeller
 ha gülüm oğlan
 hah ha ha ha un ele
 halaylım yar halaylım / maşrapası kalaylım
 haleylim nenni de gınalım nenni de*

haşerisin haşeri
hele de hele meryem'im
hey kaynana kaynana / eridim yana yana
hop lidaylar lidaylar lidaylar / liday liday lidaylar
hopla kuzum nay nay darala güzel oyna
ilvanlım ilvanlım
kandili yar kandili / salla çavuş mendili
karanfilli yâr nazlı yâr
kız ağca
kız kemerim kemerim / aynalıdır kemerim
kız mavilim mavilim
kızlar
leylim çoban canım çoban
lidalı yâr lidalı
lirilli
loylu da yâr leyli de yâr loy loy loy
mamaley
nay nay nay da nay
nazlı yâr nazlı yâr
ne var ne var
nenni nenni
oy gelin gelin evde mi yârim
oy kara biberim
oyna canım döne döne / ben kul oldum yana yana
sallan yâr sallan yâr
sallan yâr yâr sallan yâr
seksen örük doksan örük / ör bir yana bir yana
seni domuzun kızı
tuy aman
uy amman yâr amman
yâr ne var ne var / ekini bastı davar denilir.
yâr yâr
yaylalar yaylalar

Burada incelemeye tabi tuttuğumuz türkü metinlerini 2011 yılında yayınladığımız “Sivas Halk Oyunları Halk Oyuncuları Davul ve Zurna Sanatçıları” kitaptan aldık.⁴ Sivas düğünlerinde oynanan türkülü oyunların metinleri ile ilgili onlarca kitap daha vardır.⁵

⁴ Doğan Kaya, *Sivas Halk Oyunları Halk Oyuncuları Davul ve Zurna Sanatçıları*, Vilayet Kitabevi, Sivas, 2011.

⁵ Bu kitaplardan öne çıkan eserler şunlardır:

Bekir Güzeldağ, *Orada Bir Köy Var Gazibey Köyü*, Sivas, 2010, s. 162-278.

Hasan Ali Çavuşoğlu, *Tarihi ve Kültürel Değerleriyle Yarhisar*, Sivas, 2004, s. 244-258.

Mehmet Anulur-Sevgi Durna Daştan, *Hikâyeleriyle Sivas Halayları ve Düğün Türküleri*, Dilek Ofset Matbaacılık, Sivas, 2021.

Mustafa Murat Şeyhoğlu, *Dünden bugünü Düzyayla Türküleri*, Es Ofset Matbaacılık, Sivas, 2018.

Koşar, Selahattin, *Dünden Bugüne Erciş*, Erciş Ofset Matbaacılık ve Gazetecilik, Erciş, 2008, s. 213.

Oto, Mehmet Murat, “Erciş Demeli-Çevirmeli Türkü Söyleme Geleneğinde Özgün Formlar ve Yeni Tanımlar”, *Eurasian Journal of Music and Dance*, (16), 2020, s. 134-170.

Bunların metotlu olarak incelenmesiyle oldukça hacimli bir eserin vücuda getirileceği inancını taşımaktayız. Dileriz bu çalışma hazırlanacak olan esere katkıda bulunur.

Türkiye folklor zenginliği bakımından Avrupa'nın bütün ülkelerin toplam oyunlarından kat kat fazla zenginliğe sahiptir. Ne var ki mücevher havuzundayız ama bunun değerini idrak edemiyoruz. Tarihte bu vurdumduymazlığı yaşadık, hâlâ yaşıyoruz.

Sivas, yüzölçümü itibarıyla (28164 km²) Türkiye'nin ikinci büyük ili, mezralar hariç 1285 köyüyle de Türkiye'nin en çok köyüne sahip olan ilidir. Köylerde oynanan türkölü oyunlar, çevre köylerle birlikte müştereklik gösterebilmektedir. Bunun yanında bir köyde ortalama 10-15 kadar oyun oynanabilmektedir. Bu durumda oyun sayısı hayli artmaktadır. Ancak biz oyun sayısını en aza indirsek Sivas genelinde 1000'in üzerinde türkölü oyunun olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz. Keşke, 1950'li yıllardan itibaren köy öğretmenleri tarafından bunlar derlenip arşivlenseydi! Geçmişini düşünüp hayflanmanın bize bir kârı olmayacaktır. "Şu durumda ne yapılabilir?" deyip çözümler aramalıyız. Şunu esefle söyleyelim ki her geçen gün deme-döndürmeli bu oyunlar internetin ve bilgisayar ortamının yayılmasıyla, hazır müzikten istifade edilme yoluna gidildiğinden terk edilmekte ve unutulmaya doğru gitmektedir. Bilen insanlar yaşlanmakta ve artık oynamamaktadırlar.

Sözü uzatmadan doğrudan konuya girmek istiyorum. Zaman kısa ve yol uzun. Bu konuda, halk oyunları sevdalıları olarak şunları hayata geçirebiliriz:

1. Kaymakamlıklar vasıtasıyla bütün köylerde folklorik derlemeler yapılmalıdır. Bunun içinde türkölü oyunların metinleri derlenip Sivas merkezde oluşturulacak havuzda toplanmalıdır.

2. Derlemeler mümkünse görüntülü kaydedilmelidir.

3. Sivas İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü veya Cumhuriyet Üniversitesi bünyesinde "Halk Oyunları Derleme Değerlendirme Merkezi" kurulmalıdır.

4. Toplanan malzemeler söz konusu merkezde tasnif edilmeli, incelemeler yapılmalı, üniversitemiz tarafından öğrencilere tez olarak hazırlanmalıdır.

5. Derlenen oyunların ezgileri notaya alınmalıdır, türkölü metinleri yazıya aktarılmalıdır.

6. Oyunların içinde ezgi ve oyun güzelliğiyle öne çıkanları tespit edip okullarda, derneklerde yeni nesle öğretilmelidir.

7. Notaya alınacak türkölüler TRT repertuarına ve konservatuvarların arşivine kazandırılmalıdır.

